

ՆՎԱՐԴ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԻ ԵՂՈՅԱՆ

Երաժշտագետ, Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի Գյումրու մասնաճյուղի դասախոս
E-mail: nvard.egoyan@gmail.com
Doi. 10.58580/18290019-2022.2.63-32

«Երաժշտական Հայաստան» ամսագրի խմբագրական խորհրդի երաշխավորությամբ՝ Գոհար Կառլենի Շագոյանի՝ 9.1.2023 թ., ընդունվել է տպագրության՝ 6.12.2022 թ., ներկայացրել է հեղինակը՝ 15.11.2022 թ.

ԳՅՈՒՄՐԵՅԻ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐԸ ՀԱՅ ՊՂՆՁՅԱ ՓՈՂԱՅԻՆ ԿԱՏԱՐՈՂԱԿԱՆ ԱՐՎԵՍՏՈՒՄ

Ամփոփում

Փողային երաժշտության հանդեպ ալեքսանդրապոլցիներն ունեցել են հատուկ վերաբերմունք և յուրօրինակ համակրանք: Գյումրին իր հարուստ ստեղծագործական ներուժով նշանակալի դեր է ունեցել Հայաստանում պղնձյա փողային գործիքների կատարողական դպրոցի ձևավորման գործում: Գյումրու այս դպրոցի ավանդույթները ձևավորվել են XX դարասկզբին և շարունակում են գոյատևել ավելի քան հարյուր տարի: Գյումրեցի երաժիշտների գործունեությունը նշանակալի է ոչ միայն հանրապետությունում, այլև արտերկրում: Այս ավանդույթները փոխանցվել են սերնդեսերունդ՝ տարեցտարի ձեռք բերելով որակական նոր առանձնահատկություններ և շարունակում են մնալ քաղաքի բնորոշ գիծը:

Բանալի-բառեր. Պղնձյա փողային երաժշտական գործիքներ, Լենինական, Գյումրի, փողային նվագախումբ, ավանդույթներ:

Abstract

Lecturer at Gyumri branch of YSC Nvard Alexander Yeghoyan. - "Musicians of Gyumri in the Performing Art of Brass Wind Instruments of Armenia".

With its rich creative potential Gyumri played a significant role in the formation of the brass-wind performing school in Armenia. The traditions of this school in Gyumri were formed in the early 20th century and have continued to exist for more than a hundred years. The activity of representatives of Gyumri musicians is significant not only for the Republic but also abroad. These traditions were passed down from generation to generation, acquiring new qualitative features from year to year, and continue to be the hallmark of the city.

Key Words: Brass Musical Instruments, Leninakan, Gyumri, Brass Band, Traditions.

Абстракт

Преподаватель Гюмрийского филиала ЕГК Нвард Александровна Егоян. - "Гюмрийские музыканты в исполнительском искусстве на медных духовых музыкальных инструментах Армении".

Гюмри, с его богатым творческим потенциалом, играл значительную роль в становлении медно-духовой исполнительской школы Армении. Традиции этой школы в Гюмри сформировались в начале XX века и продолжают существовать уже более ста лет. Деятельность представителей гюмрийских музыкантов значима не только для республики, но и за рубежом. Эти традиции передавались из поколения в поколение, год от года приобретая новые качественные черты и продолжают оставаться визитной карточкой города.

Ключевые слова: медные духовые музыкальные инструменты, Ленинанкан, Гюмри, духовой оркестр, традиции.

ողային երաժշտության հանդեպ ալեքսանդրապոլցիներն ունեցել են հատուկ վերաբերմունք և յուրօրինակ համակրանք: Մի գուցե դա հետևանք էր այն հանգամանքի, որ, ինչպես նշում է Նիկողայոս Մառը Գումրեցու «Ն. Տիգրանյանը և արևելյան երաժշտությունը» գրքի ներածականում, XIX դարում Ալեքսանդրապոլում կտրուկ ձևով բախվեցին հինը՝ արևելյանը, նորի՝ եվրոպականի հետ: Ալեքսանդրապոլը

կովկասյան պայմաններում քիչ թե շատ խոշոր քաղաք էր՝ մեծ մասամբ կազմված հայկական բնակչությունից, որի սովոր մասն Արևմտյան Հայաստանից գաղթած, տիպիկ արևելյան կենցաղով էրգրումցիներ, բասենցիներ, դարսեցիներ էին: Մտքը գրում է. «Այդ տեղահանված հայկական զանգվածը, որը երկլեզու էր, հարազատ հայոց լեզվի կողքին թուրքերենը յուրացրած և խոր արևելյան կենցաղով, քաղաքում բախվեց ռուսական մշակույթի միջոցով ներմուծվող եվրոպական լուսավորչության հետ» (1. էջ 3): Կարևոր նշանակություն ունեցան քաղաքում տեղակայված ռուսական զինվորական գործարարը՝ իր ստեղծած մշակութային միջավայրով և հայ առևտրական դասի ներկայացուցիչները, «որոնք կապեր ունեին Վոլգայի, Ղրիմի և ավելի հեռու Լեհաստանի հին հայկական գաղթօջախների հետ» (1. էջ 3): Ցարական Ռուսաստանի զինվորական նվազախմբի բացօթյա համերգները թողեցին իրենց ազդեցությունը բնակչության վրա: Այդ պատճառով եվրոպական գործիքային երաժշտության մուտքն Ալեքսանդրապոլ նշանավորվեց ոչ միայն դաշնամուրի, ջութակի այլ և փողային՝ հատկապես պոնձյա փողային գործիքների նկատմամբ ցուցաբերած մեծ հետաքրքրությամբ:

1912 թ. Երևանի կայազորի հրավերով Թիֆլիսից Հայաստան ժամանեց զինվորական ծառայության մեջ գտնվող կապելմայստեր Վիլիելմ Շպեյլինգը՝ Երևանի կոնսերվատորիայում փողային գործիքների բաժնի հիմնադիրներից մեկը: Երաժշտագետ Աննա Բարսամյանի, ԵՊԿ փողային ամբիոնի պատմությանը նվիրված հոդվածում (5. էջ 12) կարդում ենք ևս երկու կապելմայստրների՝ Ֆ. Բախտերի և Ն. Արզուտինսկու մասին, որոնք, իրենց գործունեությամբ Ալեքսանդրապոլում ունենալով հսկայական դերակատարում, հանդիսացան առաջին փողային նվագախմբերի հիմնադիրները: Երաժշտագետը նույն հոդվածում հիշատակում է նաև Ալեքսանդրապոլի կոմերցիոն ուսումնարանի փողային նվագախումբը, որը 1912 թվին մասնակցել է Ա. Տիգրանյանի «Անուշ» օպերայի առաջնախաղին:

Նիկոլայ Արզուտինսկու մասին Լենինականի Պիոներ պալատի առաջին տնօրեն Լևոն Իսահակյանի հուշերին ծանոթանում ենք նույն հաստատության 80-ական թվերի տնօրեն Ալբերտ Գրիգորյանի գրքից (3. էջ 9): Հետաքրքրական է, որ Արզուտինսկին, որը շոգեքարշային դեպոյի փորձված վարպետ էր, միաժամանակ բնութագրվում է որպես փողային գործիքների լավագույն մասնագետ:

Նորաստեղծ Խորհրդային Հայաստանում կենսական անհրաժեշտություն համարվող գործարանների, ֆաբրիկաների ստեղծման հետ մեկտեղ բացվում են մշակութային տարբեր օջախներ՝ ակումբներ, մշակութային պալատներ, ուսումնական հաստատություններ, Պիոներ տներ: Մեծ Եղեռնից հետո, հեղափոխության թոհ ու բոհով անցած նորաստեղծ հանրապետությունում անսպաստան և անխնամ մնացած երեխաներին հավաքելու, կրթելու, մարդկային բարձր արժեքներին հաղորդակից դարձնելու լավագույն միջոցը փողային նվագախմբում նրանց ներգրավելն էր:

Կուսկոմի հանձնարարությամբ, 1921 թ., Նիկոլայ

Արզուտինսկին որը երեխաների համար ստեղծեց առաջին փողային նվագախումբը, որը 1923 թ. համարվեց Պիոներների պալատի նվագախումբը: Փողային նվագախումբը ղեկավարել են նաև Ն. Բախտերը, Ս. Կիրիլենկոն: Հատկապես աչքի էր ընկնում Լենինականի Պիոներների պալատի 1930-ականների փողային նվագախումբը, որը ղեկավարում էր Ադա Թալալյանը (2. էջ 56): Պահպանված լուսանկարները վկայում են, որ այս նվագախմբում պատանիների կողքին նույնպիսի հաջողությամբ գալարափող և էլի ուրիշ գործիքներ էին նվագում նաև պարմանուհիները: Նույն տարիներին Լենինականում ստեղծվում է Տեքստիլ կոմբինատի փողային նվագախումբը՝ Արտուշ Ռաֆայելյանի ղեկավարությամբ, որտեղ տարրական երաժշտական գիտելիքներ ստացած մասնակիցներից շատերն իրենց երաժշտական կրթությունը շարունակում են դեռևս 1924 թ. Լենինականում բացված երաժշտական ստուդիայում: Փողային գործիքների դասավանդման գործը ստուդիայում վստահված էր զինվորական դիրիժոր տրոմբոնահար Սերգեյ Սիմոնյանին և Թբիլիսիից ժամանած Սպիրիդոն Կիրիլենկոյին, «ով, ըստ ժամանակակիցների հիշողության, նվագում էր տարբեր փողային գործիքներով» (6. էջ 61): Նշվում է նաև, որ Դ. Ղազարյանի՝ Լենինականի երաժշտական ստուդիայի հիմնադրի առաջարկով, հաստատությանը կից ստեղծվում է փողային նվագախումբ, որի դիրիժորը նույնպես Ս. Կիրիլենկոն էր:

Ս. Սիմոնյանին և Ս. Կիրիլենկոյի սաներից շատերը մասնագիտական կրթությունը շարունակեցին Երևանում: Նորաստեղծ պետական կոնսերվատորիայում 1926-1960 թթ. տրոմբոնի դասարանը վարում էր Արամ Սահակի Մանգասարյանը, 1927-1935 թթ. գալարափողինը՝ Ստեփան Սեմյոնի Շադուրոն, 1931-1943 թթ. շեփորի դասարանում աշխատում էր Գուգուշ Ռուբենի Թառայանը, ում 1937-1942 թթ. միացավ նաև ճանաչված շեփորահար, դիրիժոր և մանկավարժ Յուլյա Մարտիրոսի Վարդազարյանը: Հիմնականում, վերջին երկու անվանի կատարողների մոտ էլ իրենց մասնագիտական բարձրագույն ուսումն ստացան պոնձյա փողային գործիքներ նվագող լենինականցի երիտասարդները: Հետագայում նրանցից շատերը, ինչպես օրինակ շեփորահար Գևորգ Գևորգյանը և գալարափողի, տրոմբոնի, տուբայի, ֆագոտի մասնագետ Ֆելուշ Մկրտչյանը, կատարողական գործունեությանը զուգահեռ, հայրենի քաղաքում ճանաչվեցին նաև որպես լավագույն մանկավարժներ:

Հայրենական պատերազմի տարիներին կոնսերվատորիայում սովորող գրեթե բոլոր գյումրեցի երաժիշտներն ընդհատեցին ուսումը և առանց վարանելու մեկնեցին ռազմաճակատ: Տարիների ծանր հուշերից խուճապած հին լուսանկարներից կարելի է պատկերացնել, թե ռազմի դաշտում, կարճատև հանգստի ժամերին ինչպես է հնչել գյումրեցու շեփորը և ոգեշնչել զինակիցներին:

Չնայած պատերազմի ծանր տարիներին, իր գործունեությունն է շարունակում Լենինականի Պիոներների պալատի փողային նվագախումբը. 1941-1942 թթ. Կոտիկ Ջաքարյանի և սպա՝ 1942-1944 թթ. Արտաշես

Ներսիսյանի ղեկավարությամբ: Հետպատերազմյան տարիներին փողային նվագախմբերի հանդեպ հետաքրքրությունն այնքան մեծ էր, որ Լենինականում մեկը մյուսի հետևից բացվող Տեքստիլագործների, Շինարարների, Երկաթուղայինների, Մսի կոմբինատի մշակույթի պալատներում և Լուսավորության աշխատողների տանն ստեղծվում են իրենց փողային նվագախմբերը: «Այն ժամանակների Լենինականի երիտասարդությանը ձգում էր փողային գործիքների հնչողությունը, սիրված էր հատկապես շեփորը, - հիշում է ԵՊԿ-ի դոցենտ, վաստակաշատ մանկավարժ Գուրգեն (Ջոն) Սարգսյանը, - ավանդույթը, հավանաբար, Ալեքսանդրապոլից էր գալիս, երբ ռուսական զինվորական նվագախմբում գերակշռում էր այս գործիքը» (4.):

Լենինականի մշակույթի պալատներում գործող փողային նվագախմբերն ակտիվ մասնակցում էին քաղաքային հանդեսներին, հանրապետական փառատոներին, որտեղից տուն էին վերադառնում հաղթանակով և դափնեկրի կոչումով: Այս հանգամանքը ոգևորում էր պատանի երաժիշտներին, խթանում նրանց հետաքրքրությունը և ավելացնում ձգտումը՝ տիրապետել փողային գործիքներին: Հատկանշական է, որ Լենինականի փողային նվագախմբերից յուրաքանչյուրն այս նույն տարիներին գրեթե միևնույն դերակատարությունն ուներ, ինչ Երևանում նորաբաց հատուկ փողային գործիքների զիշերօթիկ դպրոցը: Սակայն Լենինականից մայրաքաղաք մեկնած շատ պատանիներ նաև այս դպրոցում են տարրական երաժշտական կրթություն ստացել և հետո շարունակել ուսումը կոնսերվատորիայում:

Տարբերվող էր 1944-1965 թթ. Լենինականի Պիոներների պալատի փողային նվագախմբի գործունեությունը, որը ղեկավարում էր քաղաքում հարգված երաժիշտ, շեփորահար, Կարմիր խաչի հովանավորության ներքո գործող փողային նվագախմբի նախկին սան Ժորա Վարդանյանը: Այս նվագախմբում կրթվել է մի քանի սերունդ: Թեև նվագախմբի անդամներից ոչ բոլորն ընտրեցին երաժշտությունը, որպես մասնագիտություն, սակայն նրանց մեծ մասը դարձան բարձր որակավորումով մասնագետներ: Թվենք նրացից մի քանիսին. շեփորահարներ Ալբերտ Թովիչյան (Երևանի Մայրթիա հիվանդանոցի գլխավոր բժիշկ), Ժիրայր Թովիչյան (գործարանի տնօրեն), Տարիել Հունանյան (Լենինականի Պիոներների պալատի փոխտնօրեն), Արամ Սոլախյան (Լենին տրեստի գլխավոր ինժեներ), Լյովա Ջուլիակյան (Արթիկի քարհանքերի տնօրեն), Հրայր Աբրահամյան (Մայիսյանի գլխավոր անասնաբույժ), Հակոբ Հարությունյան (Հոկոդ հաստոցների գործարանի տնօրեն), տրոմբոնահարներ՝ Ռաֆիկ Չիլինգարյան (կենսաբանական գիտությունների թեկնածու), Գառնիկ Չուխաջյան (քիմիական գիտությունների դոկտոր), Մաշա Եղոյան (Ռեզիստորների գործարանի տեխնիկական բաժնի գլխավոր մասնագետ), Վուդոյա (Վլե) Սարգսյան (Տրոլեյբուսային պարկի հերթափոխի պետ) և այլն: Շատերն էլ հետագայում դարձան փողային նվագախմբերի հիմնադիրներ: Միայն 1956-1965 թթ. ընթացքում բացվեցին՝ Սևյանի անվան մշակույթի

պալատի փողային նվագախումբը (ղեկավար՝ Հակոբ Հարությունյան), Տեքստիլագործների մշակույթի պալատի փողային նվագախումբը (ղեկավար՝ Գրիշա Գաբրիելյան), քաղաքի փողային նվագախումբը (ղեկավար՝ Ժորա Չամուկաշվիլի), Մսի կոմբինատի մշակույթի պալատի փողային նվագախումբը (ղեկավար՝ Կարպիս Տիրացույան): Բոլորն էլ որոշակի նշանակություն ունեցան պղնձյա փողային գործիքների կատարողական արվեստի զարգացման գործում: Մրանք յուրահատուկ դպրոց էին ոչ միայն փողային գործիքներին տիրապետելու, այլև դեռահասների մեջ շատ մարդկային դրական հատկանիշներ հղկելու, գեղագիտական ճաշակ զարգացնելու իմաստով: Մասնակիցներից շատերին այսօր էլ քաղաքում հիշում են որպես ճանաչված շեփորահարներ, տրոմբոնահարներ, բարիտոնին լավագույնս տիրապետողներ:

Հետպատերազմյան տարիներին Ք. Կարա-Մուրզայի անվան երաժշտական ուսումնարանում մանկավարժական նշանակալի գործունեություն ծավալեց ճանաչված շեփորահար, դիրիժոր, շեփորի համար գրված բազմաթիվ պիեսների հեղինակ Գևորգ Գևորգյանը (1914-1958 թթ.), որը նաև Լենինականի «Հոկտեմբեր» կինոթատրոնում գործող կամերային նվագախմբի կազմակերպիչներից մեկն էր: Նա կրթել է փայլուն շեփորահարների մի քանի սերունդ, որոնց թվում են՝ հանրապետությունում հայտնի շեփորահարներ, Ա. Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի ակադեմիական թատրոնի մենակատար, հետագայում նաև Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի դոցենտ Կոլյա Խաչատրյանը, Ա. Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի ակադեմիական թատրոնի մենակատար Վահան Տիրատուրյանը, Հայաստանի պետական ֆիլհարմոնիկ նվագախմբի մենակատար, Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի դոցենտ Գուրգեն (Ջոն) Սարգսյանը, Ա. Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի թատրոնի նվագախմբի երաժիշտ, մի քանի փողային նվագախմբերի հիմնադիր Յուրի Կիրակոսյանը, Երևանի Ռադիոյի և հեռուստատեսության սիմֆոնիկ նվագախմբի երաժիշտ, Գյումրու 2-րդ երաժշտական դպրոցի երկար տարիների տնօրեն Էդուարդ Չախմախչյանը, ԵՊԿ Գյումրու մասնաճյուղի պրոֆեսոր Արտուշ Գևորգյանը և ուրիշներ:

Գ. Գևորգյանի ընտանեկան արխիվից մեզ տրամադրած փաստաթղթերում առկա ՀԽՍՀ և ԽՍՀՄ Կուլտուրայի մինիստրության կողմից ստացած գովասանագրերի, տարբեր պատվոգրերի առատությունից կարելի էր եզրակացնել, թե ինչ ստեղծագործ աշխատանք է ծավալվել քաղաքում մեծ հարգանք վայելող, ուսանողների կողմից սիրված մանկավարժի մասնագիտական դասարանում: Դասավանդման իր մեթոդները մոտեցումները ոգեշնչել են սաներին և ուղղորդել մեկ այլ մեծ երաժշտի՝ ԵՊԿ պրոֆեսոր Միքայել Խաչատրյանի դասարան: Գևորգ Գևորգյանի սաներն իրենց հետագա գործունեության ընթացքում բազմիցս հիշել և շարունակել են իրենց ուսուցիչ ժառանգած ավանդույթները: Այդպես օրինակ «Գրիգոր Նարեկացի» մեդալակիր Գ. Սարգսյանը հարցազրույցներից մեկում

հիմնադրման 25-ամյա հոբելյանին

խոստովանում է. «Ես իրոք ինձ լավ եմ զգում երեխաների հետ: Ես կարող եմ իրենց լեզու գտնել: Ըստ երևույթին այդ հատկանիշը ժառանգել եմ իմ լեհինականցի ուսուցչից՝ Գ. Գևորգյանից, որի շնորհիվ էլ սիրեցի շեփորը»:

Ք. Կարա-Մուրզայի անվան երաժշտական ուսումնարանում, հարգարժան մանկավարժի՝ Գ. Գևորգյանի հետ ուս-ուսի իր աշխատանքային գործունեությունն սկսեց պիոներ պալատի փողային նվագախմբի առաջին կազմի կատարող, Սերգեյ Սիմոնյանի սան, ԵՊԿ-ի 1940-1941 ուսումնական տարվա շրջանավարտ, հետագայում երաժշտական ուսումնարանի տնօրեն Ֆելուշ Մկրտչյանը: Հիրավի, նրան կարելի է անվանել պղնձյա փողային բոլոր գործիքների գիտակ, քանի որ նրա մասնագիտական դասարանում սովորել են գալափող, տրոմբոն, տուբա, նաև ֆագոտ:

Գալարափողի բաժնում սովորող իր ուսանողների թվին են պատկանում Մոսկվայի Պ. Չայկովսկու անվան կոնսերվատորայի շրջանավարտներ, Մոսկվայի Ռադիոյի և հեռուստատեսության պետական սիմֆոնիկ նվագախմբի երաժիշտ Ստյոպա Կարապետյանը և Մոսկվայի Պատանի հանդիսատեսի թատրոնի սիմֆոնիկ նվագախմբի մենակատար, գալարափողի համար մի շարք փոխադրումների հեղինակ Անուշավան Պողոս-

ջին շրջանավարտ, Գյումրու Ք. Կարա-Մուրզայի անվան երաժշտական ուսումնարանի վաստակաշատ մանկավարժ Արտաշես Ֆլջյանն իր հետագա ուսումնառությունը շարունակեց Երևանում՝ Հանրապետության վաստակավոր արտիստ Արամ Մանգասարյանի դասարանում: Իր օրինակին հետևեցին մանկավարժ, փողային նվագախմբի համար մի շարք փոխադրումների հեղինակ Գրիշա Գաբրելյանը, ԵՊԿ ԳՄ դասախոս, վաստակաշատ մանկավարժ, երաժշտական տարբեր դպրոցների երկարամյա տնօրեն, դիրիժոր, բազմաթիվ փոխադրումների հեղինակ Ռաֆիկ Գևորգյանը: Ֆ. Մկրտչյանի ղեկավարությամբ որպես տուբայահար է ավարտել Հայաստանի Ֆիլհարմոնիկ նվագախմբի կատարող Պավլիկ Մնոյանը: Մեծ մանկավարժի և ապագայում հմուտ ղեկավարի շնորհիվ պղնձյա փողային բաժինն առանձնակի տեղ է զբաղվել ուսումնարանում: Հետագայում նույնպես այս բաժնի ուսանողներից լավագույնները համարել են Երևանի ռադիոյի և հեռուստատեսության պետական սիմֆոնիկ, Երևանի օպերայի և բալետի ազգային ակադեմիական թատրոնի նվագախմբերը:

Արտաշես Ֆլջյանը՝ Լեհինականում տրոմբոնի դասարանի առաջին շրջանավարտը, հայտնի երաժիշտ Ֆլջյանների ընտանիքի ներկայացուցիչն էր, որն ավար-

Երևանի կոնսերվատորիայի «նախապատերազմյան» վերջին շրջանավարտները, 1941 թ.

- Լ. Սաֆարյան, Լ. Մամաջանյան, Ս. Մանուկյան
Կ. Ս. Դոմբաև, Վ. Գ. Տալյան,
Գ. Ն. Լեկգեր, Ա. Մ. Մնացականյան,
Կ. Ս. Սարաջև, Ա. Գ. Տեր-Ղևոնդյան,
Ն. Գ. Կարդյան, Օ. Ա. Բաբասյան
Ա. Հարությունյան, Մ. Շիմղույան,
Է. Միրզոյան, Ա. Տեր-Գրիգորյան,
Կ. Մարկոսյան, Ա. Հակոբջանյան,
Ա. Սամվելյան, Ֆ. Մկրտչյանը

The last "pre-war" graduates of Yerevan Conservatory, 1941

- Լ. Safaryan, L. Mamajanyan,
S. Manukyan
K. S. Dombayev, V. C. Talyan,
D. N. Lekger, A. M. Mnatsakanyan,
K. S. Sarajev, A. G. Ter-Ghevondyan,
N. C. Kardyan, O. A. Babasyan
A. Harutyunyan, M. Shimgghuyan,
E. Mirzoyan, A. Ter-Grigoryan,
K. Markosyan, A. Hakobjanyan,
A. Samvelyan, F. Mkrtchyan

Последний «предвоенный» выпуск Ереванской консерватории, 1941.

- Լ. Сафарян, Л. Мамаджанян, С. Манукян;
К. С. Домбаев, В. Г. Тальян, Д. Н. Лекгер, А. М. Мнацаканян, К. С. Сараджев,
А. Г. Тер-Гевондян, Н. Г. Кардян, О. А. Бабасян;
А. Арутюнян, М. Шимгуян, Э. Мирзоян, А. Тер-Григорян, К. Маркосян,
А. Аконджанян, А. Самвелян, Ф. Мкртчян.

յանը, Խարկովի պետական կոնսերվատորիայի դիրիժորության բաժնի շրջանավարտ, տեղի պետական սիմֆոնիկ նվագախմբի դիրիժոր Շալիկո Պալտաջյանը: Հայաստանում իրենց մասնագիտական գործունեությունը ծավալեցին Ֆ. Մկրտչյանի սաներ, Գյումրու 5-րդ երաժշտական դպրոցի երկար տարիների տնօրեն Ռաֆիկ Մադոյանը, ԵՊԿ պրոֆեսոր, պրոռեկտոր, կոմպոզիտոր Ստեփան Սուքիասյանը և այլոք:

Ֆ. Մկրտչյանի դասարանի, տրոմբոնի բաժնի առա-

տելով ԵՊԿ-ն, համարեց Ք. Կարա-Մուրզայի անվան երաժշտական ուսումնարանի պղնձյա փողային բաժնի ուսուցչական կազմը և ստեղծեց տրոմբոնի ու տուբայի ուրույն նկարագրով դասարան: Ա. Ֆլջյանը մանկավարժական գործունեությունը նաև համատեղում էր դպրոցի տնօրենի պարտականության հետ: Որպեսզի պարզ դառնա անվանի մանկավարժի մեծ վաստակի իրական արժեքը, բավական է հիշատակել նրա աշակերտներից մի քանիսին: Առաջիններից էր Հանրապե-

Լենինականի Պիոներների պալատի փողային նվագախումբ, ղեկավար՝ Ադա Թալալյան (1935 թ.)
Brass band of the Palace of Pioneers of Leninakan, leader: Ada Talalyan (1935)

Духовой оркестр ленинканского Дворца пионеров, руководитель Ада Талалян (1935)

Շեփորահար Գևորգ Գևորգյան, (1930 թ.)

Trumpeter Gevorg Gevorgyan (1930)

Трубач Геворг Геворкян (1930)

Կ. Խաչատրյան, Գ. Գևորգյան, Ռ. Ավետիսյան և Վ. Տիրատուրյան, <...>, 1954 թ.

K. Khachatryan, G. Gevorgyan, R. Avetisyan V. Tiraturyan, <...>, 1954

К. Хачатрян, Г. Геворкян, Р. Аветисян В. Тиратуриян, <...>, 1954

Լենինականի Պիոներների պալատի փողային նվագախումբ (1928 թ.), երկրորդ շարքում աջից առաջինը՝ Ֆելուշ Մկրտչյան, երրորդ շարքում աջից չորրորդը՝ Գևորգ Գևորգյան

Brass band of Pioneers Palace of Leninakan (1928), the first from the right in the second row: Felush Mkrtchyan, the fourth from the right in the third row: Gevorg Gevorgyan

Духовой оркестр ленинканского Дворца пионеров (1928), во втором ряду (первый справа) Фелуш Мкртчян, в третьем ряду (четвертый справа) Геворг Геворкян

Լենինականի Պիոներների պալատի փողային նվագախումբ (1949թ.), կենտրոնում խմբի ղեկավար՝ Ժորա Վարդանյան

Brass band of the Palace of Pioneers of Leninakan (1949), with the group leader Zhora Vardanyan in the center

Духовой оркестр ленинканского Дворца пионеров (1949), в центре группы - руководитель Жора Варданян

Տեքստիլագործների մշակույթի պալատի փողային նվագախումբ (1946-1947թթ.), կենտրոնում ղեկավար՝ Արտուշ Ռաֆայելյան

Brass band of Textile Workers' Palace of Culture (1946-1947), with the leader Artush Rafayelyan in the center

Духовой оркестр Дворца культуры текстильщиков (1946-1947), в центре - руководитель Артуш Рафаэлян

Սեյանի մշակույթի պալատի փողային նվագախումբ (1967), ղեկավար՝ Նակոբ Հարությունյան

Brass band of Sevyan Palace of Culture (1967), leader: Hakob Harutyunyan

Духовой оркестр Дворца культуры Севяна (1967), руководитель Акоп Арутюнян

Շեփորահար Գևորգ Գևորգյանը ռազմի դաշտում (1941-1945 թթ.)

Trumpeter Gevorg Gevorgyan in the dattifield (1941-1945)

Трубач Геворг Геворкян на поле боя (1941-1945)

հիմնադրման 25-ամյա հոբելյանին

տության վաստակավոր արտիստ (1984 թ.), ԵՊԿ պրոֆեսոր (1994 թ.), օպերայի և բալետի թատրոնի, Ռադիոյի և հեռուստատեսության, Ֆիլիհարմոնիկ նվագախմբերի մենակատար, բազմաթիվ ստեղծագործությունների, փոխադրումների և մշակումների հեղինակ Օմար Պապիկյանը: Տաղանդաշատ տրոմբոնահարի կատարողական արվեստը ոգեշնչման աղբյուր է հանդիսացել ժամանակակից հայ կոմպոզիտորների համար, նշենք, օրինակ, Գ. Հախինյանի՝ տրոմբոնի համար գրված 2-րդ Կոնցերտը:

Ֆիլիհարմոնիկ նվագախմբի տրոմբոնահարների կոնցերտմայստեր, մենակատար և ԵՊԿ դոցենտ, ուսումնամեթոդական բազմաթիվ աշխատանքների ու փոխադրությունների հեղինակ Արամ Խաչատրյանը նույնպես մեծ ներդրում ունեցավ հայ կատարողական արվեստում: Գյումրիում իրենց գործունեությունը ծավալեցին Ռադիոյի և հեռուստատեսության սիմֆոնիկ նվագախմբի կատարող, Լենինականի 1-ին երաժշտական դպրոցի տնօրեն, Գյումրու սիմֆոնիկ նվագախմբի տնօրեն Թովմաս Սարգսյանը, «Գոհար» նվագախմբի և Գյումրու պետական սիմֆոնիկ նվագախմբի անդամ Կոմիտաս Առաքելյանը:

Պղնձյա փողային կատարողական արվեստի հաջորդ սերնդի գործունեությունը համընկավ Հայաստանի համար ծանր ժամանակահատվածի՝ ազգային ինքնորոշման և անկախության, Ղարաբաղյան շարժման հետ: Այդ սերնդի ներկայացուցիչներից են շեփորահարներ Կոստյա (Կոստիկ) Խաչատրյանը, Ջիվան Խաչատրյանը, Հրաչ Ֆոնցիբրաշյանը, Կարեն Վալեսյանը, Մեյրան Հարությունյանը, Դանիել Դարբինյանը, Արա Խաչատրյանը (Հայկազ Միսիայանի դասարանից), Գեորգի (Ժորա) Չամուկաշվիլին, Արամ Տաշյանը, Անդրանիկ Սուրադյանը (Յուրի Բալյանի դասարանից):

Չնայած մութ ու խավար տարիներին, գյումրեցու սերը փողային նվագախմբի հանդեպ մնաց նույնը: Դրա վառ ապացույցն էր 1991 թվականին Գեորգի (Ժորա) Չամուկաշվիլու ղեկավարությամբ Գյումրու փողային նվագախմբի մասնակցությունը Ֆրանսիայի Մարսել քաղաքում կայացած «Ոսկե շեփոր» մրցույթին, որտեղ պատվախանդիր երաժիշտները, աղետից վնասված իրենց գործիքներով, արժանացան Գրան-պրի մրցանակին: «Ոչ մեկը չէր հավատում, որ երկրաշարժից մոտ երեք տարի անց փողային նվագախմբը՝ հին ու ծանված գործիքներով, կկարողանա Ֆրանսիայից Գրան-պրի բերել: Փարիզ մեկնելուց առաջ փորձեր էին անում «տելեգրեյկեքը» հազած, ցրտից՝ մատներս, չսպիացած վերքերից էլ՝ հոգիներս քարացած, բայց դա չխանգարեց լավագույն մրցանակին արժանանալու և ապացուցելու, որ իրոք մշակութային քաղաք ենք», - հիշում է վաստակաշատ երաժիշտ Կարապետ Մանուկյանը (7. էջ 110):

Պղնձյա փողային դպրոցն իր շարունակականությունն է ունենում Ք. Կարա-Մուրզայի անվան երաժշտական ուսումնարանում, որի տնօրենն էր Լենինականի Պիոներների պալատի փողային նվագախմբի նախկին սան, նույն ուսումնարանի և Թբիլիսիի Պետական կոնսերվատորիայի շրջանավարտ Արտուշ Գևորգյանը:

Երաժշտական ուսումնարանի սաներից ԵՊԿ ավարտեցին և բեղուն աշխատանքային գործունեություն ծավալեցին Վաչիկ Սարգսյանը, Հարություն Հարությունյանը, Գոռ Վալեսյանը, տրոմբոնահարներ Ադասի Հակոբյանը, Արտուշ Գալստյանը, Վաչիկ Սանոյանը, Խորեն Վարդանյանը, Սամվել Դարբինյանը: 1998 թվականից ԵՊԿ Գյումրու մասնաճյուղի պրոֆեսոր, պղնձյա փողային կատարողական արվեստի կատարելագործման մեջ իր անուրանալի տեղն ունեցող երաժիշտ Ա. Գևորգյանը երկու տասնամյակ դասավանդեց ոչ միայն շեփոր, այլև ֆլեյտա, գալարափող:

Այսօր էլ գյումրեցիներ, Երևանի պետական կոնսերվատորիայի փողային և հարվածային գործիքների ամբիոնի պրոֆեսոր, ՀՀ վաստակավոր արտիստ Վաղարշակ Պետկանյանի, դոցենտ Գուրգեն (Ջոն) Սարգսյանի երկար տարիների աշխատանքի գործունեության արդյունքն են վերջերս հրատարակված տուբայի և շեփորի կատարողական արվեստի զարգացմանը միտված ձեռնարկները:

Գյումրիում փողային կատարողական արվեստի ավագ սերունդի գործուն ներկայացուցիչների, ԵՊԿ Գյումրու մասնաճյուղի գործուն աջակցությամբ և աշխատանքով փորձ է արվում վերականգնել ու զարգացնել անցյալի ավանդույթները: ԵՊԿ Գյումրու մասնաճյուղի դասախոս, վաստակաշատ մանկավարժ Արամ Տաշյանի դասարանի ուսանողներ Աշոտ Ավագյանը, Սերգեյ Մարտիրոսյանը, Նորայր Սահակյանը, Արսեն Կարապետյան այն երաժիշտները պետք է լինեն, որոնք բարձր կպահեն գյումրեցի պղնձյա փողահարների անունը:

Այսօր Գյումրու համայնքային ենթակայության տակ գործող «Անի» փողային նվագախումբը ղեկավարում է Գեորգի (Ժորա) Չամուկաշվիլու որդին՝ Արմեն Չամուկաշվիլին: Պահպանելով հին ու բարի ավանդույթները, երիտասարդ ղեկավարը փորձում է ընդլայնել նվագախմբի դասական նվագացանկը նոր, ժամանակակից, համաշխարհային հիթերի, փոփ, ջազային կատարումների և կինոերաժշտության ընդգրկմամբ: Ուրախալի և հուսադրող է, որ «Գյումրու «Անի» փողային նվագախումբը նախատեսում է նոր համերգային ծրագրով հանդես գալ ոչ միայն հանրապետության տարբեր բնակավայրերում, այլ նաև արտերկրում, մասնակցել փառատոներին ու մրցույթներին» (8.):

Այսպիսով, Գյումրին իր հարուստ ներուժով, նշանակալի դերակատարում ունի Հայաստանի պղնձյա փողային գործիքների կատարողական դպրոցի կայացման գործում: Դեռևս XX դարի դարասկզբին ձևավորվող և արդեն հարյուր տարուց ավել գործող ավանդույթները, սերնդեսերունդ փոխանցվելով, տարեցտարի ձեռք են բերում որակական նոր հատկանիշներ և մինչև օրս շարունակում են լինել քաղաքի ազգաբնակչության համար սիրելի, իսկ հանրապետության համար նշանակալի ստեղծագործական հարթակ:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Гумреци, Н.Ф. Тигранов и музыка Востока, Л., 1927.
2. Գրիգորյան Ա., Դաստիարակության օջախը խաչողիներում, Գյումրի, 1998 թ.:
3. Գրիգորյան Ա., Ժրա Վարդանյան, Գյումրի, 2009թ.:
4. //Эфир, Շաբաթաթերթ, 1999, 9 մայիս:
5. Барсамян А. А., Из истории Ереванской государственной консерватории имени Комитаса., //Երաժշտական Հայաստան, 2 (3), 2000 թ.:
6. «Լենինականի երաժշտական ստուդիայի մասին»://Խորհրդային Հայաստան, N192, 23 օգոստոսի, 1927 թ.:
7. Кюзьмина А., Из истории музыкальных учебных заведений Армении, /Հայ պրոֆեսիոնալ երաժշտական արվեստը և Գյումրին, գիտաժողովի նյութեր, Գյումրի, 2007 թ.:
8. <https://armeniasputnik.am/20220905/gjumru-dukhavikneri-dukhy-misht-teghn-e-pvoghajin-nvagakhmbi-zarmacnvogh-ancjaln-u-nerkan-47628738.html>. հասանելի է 01.10.2022.:
9. Хачикян Г. О., Ряд публикаций, посвященных некоторым духовым музыкальным инструментам в армянской культуре., //Музыкальная Армения, 1 (60) 2021., С 40-47.

Gyumretsi N. F., Tigranov and Music of the East, L., 1927.
 Grigoryan A., The Hearth of Education in Crossroads, Gyumri, 1998.
 Grigoryan A., Zhora Vardavyab, Gyumri, 2009.
 //Efir, weekly, May 9, 1999.
 Barsamyan A. A., From the History of Yerevan Komitas State Conservatory. //Musical Armenia, 2 (3), 2000.
 "About the Leninakan Music Studio", //Soviet Armenia, no. 192, August 23, 1927.

Kuzmina A., From the history of musical educational institutions of Armenia, Armenian Professional Musical Art and Gyumri, materials of the conference, Gyumri. 2007.
<https://armeniasputnik.am/20220905/gjumru-dukhavikneri-dukhy-misht-teghn-e-pvoghajin-nvagakhmbi-zarmacnvogh-ancjaln-u-nerkan-47628738.html>. Available 01.10.2022.
 Khachikyan G. O., A number of publications devoted to some wind musical instruments in the Armenian culture. // Musical Armenia, 1 (60) 2021, pp. 40-47.

REFERENCES

1. Gyumretsi, N. F. Tigranov i muzyka Vostoka, L., 1927.
2. Grigoryan A., Dastiarakuthyan ojakh' khachughinerum, Gyumri. 1998 th.
3. Grigoryan A., Zhora Vardanyan, Gyumri, 2009 th.
4. //Efir, wshabatatert, 1999, 9 mayis.
5. Barsamyan A. A., Iz istorii Yerevanskoj gosudarstvennoj konservatory imeni Komitasa. //Yerazhshtakan Hayastan, 2 (3), 2000 th.
6. "Leninakani yerazhshtakan studiayi masin", //Khohrdayin Hayastan, no. 192, 23 ogostosi 23, 1927 th.
7. Kuzmina A., Iz istorii muzykal'nykh uchebnykh zavedenij Armenii, /Hay profesional yerazhshtakan arvest' ev Gyumrin, gitazhoghovi nyuther, Gyumri, 2007 th.
8. <https://armeniasputnik.am/20220905/gjumru-dukhavikneri-dukhy-misht-teghn-e-pvoghajin-nvagakhmbi-zarmacnvogh-ancjaln-u-nerkan-47628738.html>. hasaneli e 01.10.2022.
9. Khachikyan G. O., Ryad publikatizij, posvyashchennykh nekotorym dukhovym muzykal'nym instrumentam v armyanskoj kul'ture., //Muzykal'naya Armeniya, 1 (60) 2021., S 40-47.

Հեղինակի մասին. ՆՎԱՐԴ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԻ ԵՂՈՅԱՆ [ծ. 1969 թ., ք. Լենինականում (այժմ Գյումրի)], երաժշտագետ: 1994 թ. ավարտել է Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի երաժշտագիտական բաժինը (պրոֆ. արվեստագիտության թեկնածու Մ. Գ. Հարությունյանի դասարան): 1997 թ. առ այսօր դասավանդում է Երևանի կոնսերվատորիայի Գյումրու մասնաճյուղում՝ որպես երաժշտական-տեսական առարկաների դասախոս: 2015 թ. աշխատում է «Օյունջյան» ԲՀ «Վարդուհի» արվեստի դպրոցում՝ որպես ուսումնական գործընթացի կազմակերպիչ: Հանդես է եկել հանրապետական և միջազգային գիտաժողովներում: Հրատարակվել է գիտական ժողովածուներում, հանդեսներում, մամուլում: Հեղինակ է՝ շուրջ 20 գիտական հոդվածների, այդ թվում՝ ԵՊԿ երախտավորներ. Մարգարիտ Հարությունյան (նվիրվում է 100-ամյա հոբելյանին) («Երաժշտական Հայաստան» ամսագիր, 2(61)2021 թ.):

About the author: NVARD ALEXANDER EGHOYAN, [born in 1969 Leninakan (now Gyumri)], musicologist. She graduated from the Department of Musicology, Yerevan State Conservatory in 1994 (class of Prof. PhD in Art History M. G. Harutyunyan). Since 1998, she has been teaching at the Department of Music Theory at Gyumri Branch of Yerevan Conservatory. Since 2015 she has been working as an educational coordinator at Varduhi Art School under the Oyumjyan Charitable Foundation. She has participated in Republican and International conferences. She is author of 20 scientific papers, among them "Prominent Figures of YSC: Margarita Harutyunyan (dedicated to her 100th anniversary)" ("Musical Armenia" 2 (61) 2021),

Об авторе: НВАРД АЛЕКСАНДРОВНА ЕГОЯН (род. в 1969 г., Лениакан (ныне Гюмри), музыковед. Окончила Ереванскую государственную консерваторию имени Комитаса, класс проф., канд. искусствоведения М. Г. Арутюняна (1994). Преподает в Гюмрийском филиале ЕГК (с 1998) в качестве преподавателя музыкально-теоретических дисциплин; работает организатором учебного процесса в Школе искусств "Вардуи" при Благотворительном фонде "Оюнджян" (с 2015). Автор публикаций в научных сборниках и журналах. Выступала с докладами на международных и республиканских конференциях. Автор около двадцати научных статей, в том числе, "Выдающиеся деятели ЕГК: Маргарит Арутюнян (к 100-летию юбилею) (//Музыкальная Армения 2(61) 2021).